

Militars demòcrates a Girona

La Unión Militar Democrática (UMD) va ser una organització clandestina de militars professionals. Arrelà en diverses guarnicions peninsulars, especialment a Barcelona, on es va fundar l'estiu de 1974. A Girona se'n constituïren dos nuclis de seguidors. Els seus afiliats pretenien estendre, dins l'exèrcit, una consciència democràtica, desvinculada de tota opció partidista, i negar-se a executar les tasques més brutes de la dictadura. Es va dissoldre el 1977, a Esplugues de Llobregat, un cop celebrades les primeres eleccions democràtiques.

Text > **JOSEP CLARA**, historiador

Sota la influència de precedents diversos i de la Revolució dels Clavells de 1974, que va posar fi a la dictadura de Salazar a Lisboa, va aparèixer la UMD a l'Estat espanyol durant la crisi final del franquisme. La reunió fundacional va ser a Barcelona, per bé que abans s'havien creat grups d'afinitat en diverses guarnicions de l'Estat. Ho explica Juli Busquets, l'home clau de l'entitat: «Els dies 31 d'agost i 1 de setembre ens vam reunir a casa de Guillermo Reinlein, a Barcelona, al carrer del General Mola (ara passeig de Sant Joan), número 29, els membres del primer grup que va constituir-se (Julián Delgado, Juan Diego, José Sagrado, Gabriel Cardona), quatre de la caserna d'enginyers (Perinat, Julve, Miralles i jo), dos de la tertúlia dels artillers (López Amor i Reinlein) i dos que van venir de Madrid (Otero i Consuegra). Otero i jo aleshores ja érem comandants, bé que ascendits recentment. Reinlein va rebre l'ofici que li comunicava l'ascens durant la reunió. Els altres eren capitans».

Propugnaven la ruptura democràtica i feien autocrítica de l'exèrcit franquista. En un manifest del gener de 1975 reconeixien: «Somos seres odia-

>> *Arturo Gurriarán, puntal de la UMD a Girona.* Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. EL PUNT (MANEL LLADÓ).

dos por el pueblo, que no nos ve como a sus soldados, como a sus defensores, sino como a sus enemigos, como representantes de la represión, como a los pretorianos de la dictadura, y no reconocerlo, no querer verlo, es mentirnos a nosotros mismos y practicar la política del avestruz».

En aquella etapa del tardofranquisme, a les files de l'exèrcit es van perfilar tres opcions polítiques principals: una de majoritària, la dels immobilitistes, configurada pels alts comandaments i els «provisionals» incorporats gràcies a la victòria de 1939; una segona, més reduïda, de reforma gradual de les institucions, i la que van protagonitzar els membres de la UMD, els quals van crear un sentiment d'inseguretat al grup més reaccionari i van fraccionar la institució armada. Una desena de membres dels militars més atrevits van acabar condemnats i separats de la professió per «conspi-

>> *Lluís Aldeguer, un dels compromesos a Girona.*

Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. DIARI DE GIRONA (MORILLO).

ració per a la rebel·lió», una acusació mancada de fonament, però que volia servir d'escarment. I això perquè demanaven que hi hagués democràcia i no dictadura. «Només demanàvem allò que la Constitució de 1978 va re-

conèixer: drets humans i democràcia», diu el valencià José Luis Pitarch.

Al grup de fundadors de la UMD ben aviat es van afegir altres professionals de Madrid, Girona, les Balears, Galícia i Canàries. S'hi incorporaren, així mateix, afiliats de la Policia Armada, la Guàrdia Civil i oficials de l'exèrcit de Marina i Aire. L'organització clandestina no tenia un control dels afiliats com si fos legal, però els serveis d'informació es pensaven que podien ser molts més dels que realment s'hi havien engatjat. Fernando Reinlein, un dels seguidors del grup, afirma que no eren més de cent quaranta els compromesos, amb uns seixanta o setanta molt actius. I afegeix: «La xifra pot semblar petita, però en termes relatius i d'eficàcia, era més que suficient». Per la seva banda, Xosé Fortes valora que era més important la idea que no pas el nombre d'afiliats.

Entre quinze i vint

A la demarcació de Girona, malgrat que hi havia un control social més estricte que a Barcelona, la UMD va créixer gràcies a la tasca de captació d'Arturo Gurriarán Granado (Ourense, 1937), capità de cavalleria, i es van constituir dos nuclis: el de Girona i el de Sant Climent Sescebes, on estava instal·lat el Centre d'Instrucció de Reclutes número 9. En una de les reunions es va qualificar l'ambient de Girona d'aquesta manera: «Desídia professional de la oficialidad» i «Res-

>> *Josep Lluís Ortega Monasterio va ser sancionat malgrat no estar afiliat a la UMD.*

Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. DIARI DE GIRONA (MARÇAL MOLAS).

peto mutuo entre los ultras y UMD por igualdad de fuerzas».

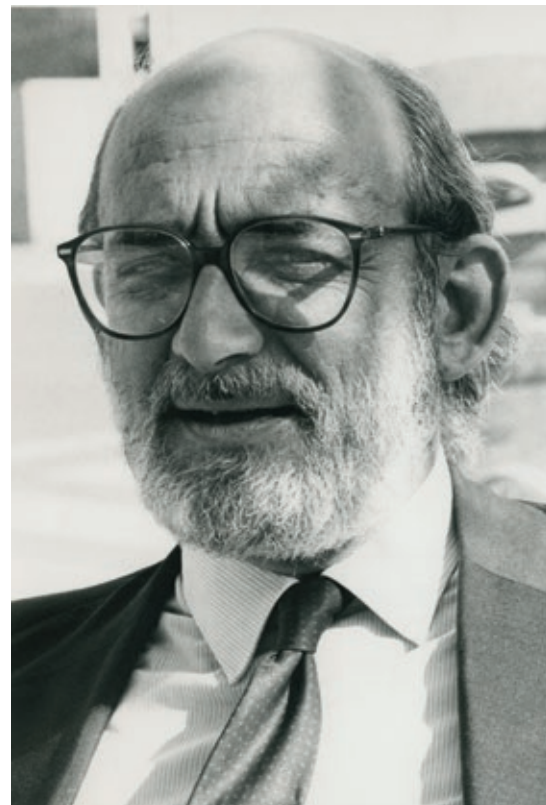
En conjunt, a més de Gurriarán, l'organització va tenir una vintena de seguidors més o menys compromesos, uns quants establerts al territori i els altres de pas. Aquests són els noms que acostumen a sortir en els llibres: Lluís Aldeguer Carbó (Jafre, 1934 - Girona, 2021), capità d'artilleria; Justo Ballesteros Salas (València, 1927 - Barcelona, 2015), comandant d'artilleria; Fernando Cerdó Pons (Palma, 1941-?), capità d'artilleria; Antonio Córdoba Trujillano (Àvila, 1929), comandant d'enginyers; Ramón García Novoa (València, 1942 - Figueres, 2012), capità d'infanteria; Ricardo Huelín Martínez de Velasco (Segòvia, 1948), capità d'artilleria; Melquíades Lorente Millán (Monreal del Campo, Terol, 1935), comandant d'intervenció; Juan Macías Serra (1946 - Lleida, 2018), ca-

>> *Carlos Díaz Capmany, un figuerenc no afiliat, va ser castigat amb una destinació forçosa. Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. EL PUNT (LLUÍS CRUSET).*

pità d'artilleria; Diego Mayoral Dávalos (Barcelona, 1932-1997), comandant d'artilleria; Antonio Meléndez López (Màlaga, 1933), tinent auxiliar d'artilleria; Tomás Perriago López (Múrcia, 1944), capità d'artilleria; Joaquim Roura Tarrés (Mieres, 1942), capità d'infanteria; Alfonso Vidal Verge (Tarragona, 1939), capità d'infanteria, i José M. Vidal Lladó (Maó, 1928 - Girona, 2002), comandant d'artilleria.

No eren residents a les terres de Girona, però tenien lligams amb la ciutat Josep de Delàs Ugarte, *Pepo* (Barcelona, 1942-1999), capità d'enginyers a Barcelona, que posteriorment va viure a Girona i es dedicà a tasques de caràcter solidari, i Joaquín de Berenguer de los Arcos (Girona, 1936), oficial del Cos d'Intervenció de l'Armada, resident a Madrid. Sobre el primer hi ha sospites que hagués gaudit de determinats gestos de l'àmbit familiar a l'hora d'aplicar-li les represàlies. Javier Fernández López escriu en aquest sentit: «Cuando se producen las detenciones que darán origen al proceso de Hoyo de Manzanares, de las personas que habían sido filmadas por la policía en las reuniones de Barcelona y Madrid sólo dos no son procesadas, un suboficial del Ejército del Aire [...] y el capitán Delàs. En los interrogatorios, cuando se les mostraron a los detenidos fotografías de las entradas y salidas a esas reuniones, todos coinciden en señalar como extraña la ausencia de ellas de este oficial. Tal vez pueda identificarse como responsable de ello a su esposa, poco favorable a las actividades clandestinas de su marido, o al coronel Luis del Pozo i Pujol de Senillosa, pariente próximo e importante mando de los servicios de información, o a alguien de difícil identificación». Luis del Pozo Pujol de Senillosa (Barcelona, 1927-2019) era el responsable regional del Servei Central de Documentació (SECED), és a dir, del servei secret de Carrero Blanco, propietari de terres empordaneses i membre del Reial Estatament Militar del Principat de Girona. Sense que fos formalment del nucli d'afiliats, tot i que n'era proper, s'hi ha d'afegir el tinent coronel d'infanteria Josep Lluís Ortega Monasterio (Santona, 1918 - Barcelona, 2004), criat a Girona amb unes ties i autor de la famosa havanera «El meu avi», que va ser sancionat el 1976 per fer circular propaganda escrita, quan era a la regió aragonesa, a

>> *Josep de Delàs, militant de la UMD a Barcelona.*

Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. DIARI DE GIRONA (PERE DURAN).

favor dels membres castigats de l'associació. En la mateixa condició de no afiliat s'ha de ressaltar la col·laboració del capità d'infanteria Josep M. Cirera de Fortuny (Barcelona, 1936), que els presità una masia de la qual era propietari a Hostalric, on els convocats van celebrar una de les assemblees regionals.

Gurriarán, el responsable

L'home que es va arriscar més per la UMD a Girona va ser Arturo Gurriarán Granada, *Gurri*, llicenciat en psicologia, fill i germà de militars. Havia sortit de l'acadèmia amb el grau de tinent l'any 1961 i, després de servir a les guarnicions de Melilla i Andalusia, arribà a Girona el 1969.

Abans que existís la UMD, l'any 1972, el vaig tractar accidentalment a la caserna Álvarez de Castro quan jo complia el servei obligatori i ell era capità de dia, i quan pujava a les oficines de l'Agrupació Mixta d'Enquadrament per fer alguna gestió. Era un militar exigent, amb aires d'esportista, que ens va fer saber que el seu segon cognom era *Ganado* i no *Granados*. Em va sorprendre que sovint entrés a la caserna conduint un Seat 600 en el

qual, a la part del vidre del darrere, es veia un adhesiu de la revista *Presencia*, justament quan el setmanari gironí havia estat suspès pel Ministeri d'Informació i Turisme. Un dia m'hi vaig acostar per tal d'inspeccionar el nom del propietari, i llavors no vaig entendre res. Estava a nom d'Amèlia Barbero Rivera, per a mi una persona desconeguda. Uns anys després vaig lligar caps: la propietària, la muller de Gurriarán, era cunyada de Lluís Pla Masmiquel, membre del Consell d'Administració del setmanari suspès i futur fundador de Convergència Democràtica.

Gurriarán captà membres, assistí a assemblees, va mantenir contactes amb forces polítiques i va desplaçar-se a Lausana conjuntament amb Juan Diego i Guillermo Reinlein a fi d'exposar els objectius del grup a Joan de Borbó. L'octubre de 1975, els noms dels capitans Gurriarán, Enrique López Amor i Juan Diego (aquests dos darrers, de Barcelona) saltaren als diaris, perquè com a presumptes membres de la UMD havien estat arrestats i empresonats al castell de Figueres. L'operació repressiva (causa ordinària 186-IV-75) formava part de les detencions que es van fer durant aquell any per desmantellar l'organització clandestina.

Per salvar la delicada situació, Gurriarán va demanar a un comandant d'estat major destinat a Barcelona (intueixo que era el manresà Francisco López de Sepúlveda) que s'encarregués de defensar-lo en el procés engegat. Però rebé com a resposta: «No em pots fer això. En quin compromís em poses. No puc acceptar la teva defensa. No puc!». Aleshores confià l'encàrrec a Carlos Díaz Capmany (Figueres, 1933), que no estava afiliat a la UMD, però que va ser més coratjós i va acceptar la petició de Gurriarán, per bé que li costà una destinació forçosa a Madrid. Aquest fet, però, no el privà d'assolir, més endavant, el grau de tinent general. Per la seva banda, el nostre home (encara que el procés va acabar arxivat, potser per tal d'evitar una imatge més gran de fissura a l'exèrcit) no s'estalvià ser destinat forçosament a les Canàries, concretament, a Fuerteventura.

Notes d'una conversa

Això no obstant, com que no el van condemnar, Gurriarán va continuar a l'exèrcit i, l'octubre de 1994, quan s'implantà la Delegació de Defensa a Giro-

na, en va ser el responsable. Detenia el grau de coronel. Des del 1982, però, el seu nom figurava a la llista negra dels cent militars «indesitjables» (amb els graus de general a capità) que havien fet circular els ultres en un pamflet on eren qualificats de «lacayos», «tonos útiles» i «arribistas».

El 19 de setembre de 1995 vaig contactar amb Gurriarán per mitjà del seu nebot Xavier Pla Barbero, perquè volia que ell redactés un article sobre el mateix tema d'aquest article. Va accedir a la petició, però al final la proposta no va tirar endavant. En la trobada, parlant en català, em va semblar un militar completament integrat a la vida gironina. Ho demostra també el fet que pertanyia a l'Associació de Gent Gran Onyar, de la qual va ser secretari.

Em va explicar detalls de com van actuar per no ser descoberts en l'activitat clandestina, que usaven disfresses i perruques femenines, que van captar Xosé Fortes a Galícia guiats per la introducció que el capità de Pontevedra havia escrit per al llibre de Christianesen, *Los orígenes del poder militar en España*, publicat el 1974 per l'editorial Aguilar; i que existia un document titulat *Estatuto de Gerona* sobre els drets i deures de la professió militar.

Gurriarán, com els seus companys, era contrari a utilitzar l'exèrcit per mantenir el règim un cop mort Franco. L'operació *Lucero* era la prevista a efectes d'aquell esdeveniment, i en cas de necessitat, preveia ocupar l'ajuntament, les emissores, el diari... i ell no

podia estar d'acord amb l'actuació que se'ls podia exigir. Reconeixia que el fet de pertànyer a la UMD havia perjudicat la seva carrera militar. També em va donar dos noms de membres de la guarnició de Girona vinculats a la UMD que no surten en els llibres que fins ara s'han publicat: Joaquín Petit Niño (Valladolid, 1941 - Girona, 1994), capità d'enginyers, i Antoni Suñer Carbó (Sant Gregori, 1935 - Girona, 1990), capità d'infanteria. Ambdós eren d'arrelament gironí i parlaven en català fora del servei.

Segons el que explica Joan Vidal i Gayolà en el llibre de memòries *Jo també hi era* (2020), quan era conseller de Governació, un dia de final de 1980 o començament de 1981 va sopar amb Julián Delgado i Arturo Gurriarán, antics membres de la UMD. Recorda que el van prevenir contra les idees del capità Gómez Alba, que llavors comandava els Mossos d'Esquadra, i li van transmetre «el suport de la UMD a la Generalitat i la voluntat de defensar-la en cas de ser atacada en un hipotètic cop d'estat [...], missatge premonitori del cop d'estat que es va produir el 23 de febrer de 1981 i que no vaig saber captar prou bé». Es tracta, sens dubte, d'una interpretació voluntarista, car la UMD en aquella època ja no existia. Els components que van ser castigats més durament no havien pogut reingressar a l'exèrcit, i d'altres l'havien abandonat voluntàriament. Fins al 1986 no van ser rehabilitats formalment, i encara amb molt de recel i discriminacions.

>> *Libres publicats per militars de la UMD.* (Foto: ARXIU DE JOSEP CLARA)

